

**Інститут державного обвинувачення в Російській імперії
в другій половині XIX ст. – на початку XX ст.**

Дана тема є актуальною на сучасному етапі розвитку суспільства, адже саме з того часу функцію державного обвинувачення в суді було покладено на прокурора. Прокурор повинен був представляти публічний інтерес держави і водночас бути гарантом законних інтересів громадян у кримінальному провадженні, що залишилось незмінним до тепер.

Згідно з п. 1 ст. 121 Конституції України на прокурора покладено функцію державного обвинувачення в суді. І хоча ця функція є першою з-поміж інших функцій прокуратури, це означає лише данину європейській правниці, згідно з якою прокурор виступає насамперед як обвинувач у кримінальному провадженні.

У науці кримінального процесу розрізняють три основні процесуальні функції: обвинувачення, захист і вирішення справи. Розмежування основних функцій обумовлює побудову кримінального провадження на загальній zasadі змагальності сторін.

Мета нашої статті – розкрити проблеми інституту державного обвинувачення в Російській імперії в другій пол. XIX ст. – на поч. XX ст.

Походження російської прокуратури датується часом правління Петра I, який у 1722 р. запропонував французьку модель прокуратури як контрольного органу, що наглядав за центральними та місцевими адміністративними органами. Прокурор підпорядковувався безпосередньо імператору і зобов'язувався був здійснювати наглядові функції – нагляд за діяльністю сенату та колегій, «щоб не порушувалася воля його величності». Утримання прокуратури в Росії тих часів було історичною закономірністю. Намаганням іти європейським шляхом розвитку спонукало монарха приділяти певну увагу законотворчості, насамперед у сфері державного управління.

Подальші істотні зміни у правовому регулюванні організації і діяльності прокуратури в Російській імперії, а разом і України як її складової частини імперії, відбулися в період правління Катерини II і Олександра II.

З приходом до влади Олександра II робота з підготовки судової реформи зазнала змін у кращу сторону.

Чим же регулювався інститут державного обвинувачення в Російській імперії в другій половині XIX ст. – на поч. XX ст.?

У Російській імперії у 1864 р. була проведена судова реформа, під час якої були створені Судові статuti Російської імперії 1864 р., які ґрунтувалися на інших принципах ніж у деформований період.

Відповідно до Судових статутів 1864 р. в Російській імперії було встановлено такі ліберальні принципи судоустрою і судочинства:

- здійснення правосуддя тільки судом;
- незалежності судів і суддів;
- відокремлення судової влади від обвинувальної (ст. 3 Статуту кримінального судочинства);
- незалежність суддів;

- не становість суду (рівність всіх перед судом);
- гласність судочинства;
- змагальність;
- усність судочинства.

Судова реформа складалася з чотирьох законів. Один з них присвячувався судоустрою, два – кримінальному і цивільному процесу, один був новим. Це «Устав о наказаних, налагаемых мировими судьями», фактично це був кодекс матеріального права про невеликі кримінальні та адміністративні правопорушення. У цілому ж судові статuti виходили із принципів та ідей, закладених в «Основных положениях».

Реформа також, значною мірою, вплинула і на органи державного обвинувачення, а саме на прокуратуру. Вона також була реорганізована.

Велика увага приділялася підбору кадрів до судового і прокурорського корпусу. Щоб зайняти посаду члена суду, судового слідчого або прокурора потрібно було мати вищу юридичну освіту, стаж роботи в правоохоронних органах не менше 5 років і обов'язково «отличаться благоприятным поведением».

Окремі проблеми прокурорських органів розглядали в деяких працях з історії судової реформи 1864 р. в Росії зокрема у працях російських науковців М. Н. Філіпова, К. А. Скальковського, К. Д. Кавеліна, М. Ф. Дмитрієва, А. М. Унковського, А. Ф. Коні, І. В. Гессена, Г. Д. Джанішева, В. Ф. Владімірського-Буданова.

Отже, судовій реформі Російської імперії присвячено чимало праць.

Прокуратура за Судовими статутами 1864 р. була створена в кожній з ланок системи загальних судів для участі в судових засіданнях, нагляду за судами, слідством і місцями ув'язнень.

Діяльність органів прокуратури детально регульована в третьому розділі (ст. 124–136) Статуту кримінального судочинства 1862 р.

Статут кримінального судочинства (СКС) передбачав дві інстанції при розгляді кримінальних справ. Зазвичай рішення другої інстанції вважалося остаточним і могло бути оскаржене лише в особливому касаційному порядку. До першої інстанції відходило дізнання і попереднє слідство. Поліція, яка проводила дізнання в межах однієї доби, доповідала судовому слідчому і прокурору про виявлені факти злочинних діянь. Якщо виявлений злочин був підсудний мировому судді, поліція передавала матеріали за належністю. Прокурор також здійснював нагляд за законністю затримання підозрюваного поліцією, а остання зобов'язана була негайно повідомляти прокурора і судового слідчого про затримання. Крім того, поліція повідомляла прокурора про закінчення дізнання і про передачу справи судовому слідчому.

Прокурор мав право: бути присутнім при проведенні всіх слідчих дій; давати вказівки судовому слідчому, виконання яких для останнього було обов'язковим; пропонувати судовому слідчому вибрати конкретний запобіжний захід. У разі незгоди із вказівками прокурора судовий слідчий мав право оскаржити їх у суді. Потім він отримавши від судового слідчого закінчену кримінальну справу, прокурор окружного суду в разі погодження з висновками слідчого про необхідність направлення цієї справи до суду складав обвинувальний висновок, зміст якого регламентувався низкою рішень Кримінального касаційного департаменту Сенату.

Прокурор надавав висновок про припинення або зупинення кримінального переслідування окружному суду, а обвинувальний акт подавав прокурору судової палати, якщо справа стосувалася злочину, що тягнув за собою позбавлення всіх прав стану чи позбавлення особистих і за станом привласнених прав та переваг, або

подавав окружному суду, якщо предмет злочинного діяння був менш важливим [5, с. 57–59].

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що питання щодо висновку про віддання обвинуваченого до суду вирішувалося прокурором окружного суду, а в більш важливих кримінальних справах – судовою палатою. У суді обвинувальний акт надавався обвинуваченому, який міг заявити, кого ще він бажає викликати до суду, крім осіб, зазначених прокурором, водночас йому надавалася можливість обрати собі захисника [5, с. 60]. Важливе значення для розуміння функції прокурора в кримінальному судочинстві мали також статті 611, 612, 650, 654 і 756, у яких визначалося, що прокурору як стороні обвинувачення протиставляється захисник підсудного. При цьому як прокурору, так і підсудним, їхнім захисникам, потерпілим надавалося право брати участь у допитах і судових дебатах.

Прокурори мали право виносити протести тільки на вироки, які суперечили їхнім висновкам, і тільки у тих справах, які порушувалися незалежно від наявності скарги приватних осіб, іншими словами, тільки в справах публічного характеру. Крім того, прокурор, як і суд другої інстанції, мав право викликати і повторно допитати свідків, якщо він вважав це за необхідне. Слід зазначити, що Судові статuti надавали прокурорам судових палат широкі повноваження. На території України діяло три судові палати – у Харківській, Київській і Одеській губерніях. Тільки прокурори судових палат порушували судові переслідування за державними злочинами.

Варто зауважити, що функція обвинувачення, якою прокуратура була наділена в результаті судової реформи 1864 р., характеризувалася тим, що відповідно до Судових статутів прокурор сам формулював обвинувачення на підставі матеріалів попереднього слідства. Зазначене дає можливість стверджувати, що функція підтримання державного обвинувачення є специфічною.

Тому виступ прокурора в суді вимагав від нього не тільки професійної майстерності, а й таких якостей, як високий рівень правосвідомості, повага до закону, нетерпимість до будь-якого його порушення, принциповість, твердість у своїх переконаннях, уміння протидіяти сторонньому тиску, а також самокритичність, спроможність контролювати свої думки і діяльність, уміння відмовлятися від помилкової версії заради встановлення істини у кримінальному провадженні, непримиренність до злочинів та злочинців і водночас неупередженість до підсудного, гуманність, відсутність самовпевненості тощо. [7, с. 165–167]. Для цього в пореформений період до складу працівників прокуратури підбирали осіб з вищою юридичною освітою, які мали зазначені якості. Ці вимоги актуальні і в наш час. Прокурор, який підтримує державне обвинувачення, є публічною особою, тому на ці посади слід науково обґрунтовано добирати кадри, починаючи з абітурієнтів, а навчання й виховання прокурорського працівника як державного обвинувача необхідно здійснювати в процесі його практичної діяльності [8, с. 35–37, 150–160].

З огляду на викладене можна зробити висновок про те, що функція підтримання державного обвинувачення в суді – одна з головних, а тому підготовку державних обвинувачів потрібно здійснювати заздалегідь. Підтримання державного обвинувачення в суді є найважливішим аспектом процесуальної діяльності прокурора обвинувача, що відповідає покладеному на нього конституційному обов'язку сприяти цілям правосуддя та має на меті кримінальне переслідування особи за вчинене кримінальне правопорушення. Прокурор повинен представляти публічний інтерес держави і водночас бути гарантом законних інтересів громадян у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел та літератури:

1. Сухонос В. В. Правові та організаційні аспекти розвитку прокуратури України в сучасних умовах : [монографія] / В. В. Сухонос. – Суми : Університетська книга, 2010. – 328 с.
2. Стремовский В. А. Предварительное расследование / В. А. Стремовский. – М. : Юридическая литература, 1989. – 182 с.
3. Матієк С. В. Підготовка прокурора до підтримання державного обвинувачення в суді: [навч. посіб.] / С. В. Матієк – Х. : ІПК, 1998. – 50 с.
4. Сухонос В. В. Організація і діяльність прокуратури в Україні: історія і сучасність : [монографія] / В. В. Сухонос ; [наук. ред. Ю. С. Шемшученко]. – Суми : Університетська книга, 2004. – 348 с.
5. Полный свод законов Российской империи. Систематический комментарий. – СПб, 1867. – Т. 34. – С. 57–59.
6. Устав уголовного судопроизводства: статьи 765–999. Систематический комментарий / [П. И. Астров, М. Н. Гернет, С. К. Гогель и др.; под ред. М. Н. Гернета]. – М. : Изд. М. М. Зива, 1916. – Вып. 5. – 320 с.
7. Сухонос В. В. Прокуратура в системі державних органів України: теоретичний аналіз сучасного стану та перспектив розвитку : [монографія] / В. В. Сухонос ; [наук. ред. Ю. С. Шемшученко]. – Суми : Університетська книга, 2008. – 448 с.
8. Сухонос В. В. Организационно-правовые проблемы кадрового обеспечения органов прокуратуры / В. В. Сухонос, И. Е. Марочкин, В. В. Богуцкий. – Сумы : Слобожанщина, 2000. – 220 с.

Adamenko Viktoriia
MA in human Rights and Human Development
University of Jordan, Amman, Jordan

Violation of Basic Human Rights: Human Trafficking

Problem statement. Human trafficking is mostly referred to as a process of placing and maintaining people in an exploitative situation for profit and personal gains. Hereby, trafficking in persons can be considered both as a violation of basic human rights and as a mean of affecting other rights that are enshrined in the Universal Declaration of Human Rights. However, such a relation has not been studied efficiently. Moreover, such phenomenon can occur both within one country and across the borders affecting all regions and most countries of the globe, and thus it is an international problem.

Literature review. Although, idea of perceiving human trafficking as a direct violation of basic human rights or as a tool for affecting other human rights has not been fully studied, however there are some works conducted on studying such interrelations. Thus, Tom Obokata studied the issue of human trafficking from the human rights perspective, and he tried to establish human rights framework in order to analyze and address the act by identifying applicable standards and principals of human rights through the whole trafficking process, mainly rights to life, work, and health along with the right to be free from slavery and torture.

Meanwhile, Joan Fitzpatrick analyzed the difficulties which human rights advocates had faced in origin, transit, and destination countries in order to assure that anti-trafficking and other migration controlling measures have been improved instead of being a mean of